

Huvudman
magnus.ekenblom@cng.se

2019-02-22
Dnr 400-2017:10219

Rektor
anders.sodergren@cng.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Curt Nicolin Gymnasiet,
Curt Nicolin Gymnasiet AB.

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

1. *I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
2. *I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
3. *I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
4. *I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Curt Nicolin Gymnasiet med Curt Nicolin Gymnasiet AB som huvudman, ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Curt Nicolin Gymnasiet den 20 och 21 november 2018. Det program som granskades var vård- och omsorgsprogrammet. Besöket genomfördes av Jenny Bergman Westling och Anders Bengtsson. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, ansvariga för genomförandet av den snäva studie- och yrkesvägledningen på skolan (biträdande rektorn och karriärcoach, benämns i beslutet som SYV-representanterna), rektor samt representanter för huvudmannen har genomförts.

På Curt Nicolin Gymnasiet som helhet finns 4 nationella program och totalt 517 elever. Vid vård- och omsorgsprogrammet studerar 80 elever, varav 71 flickor och 9 pojkar. 18 lärare undervisar på programmet.

Sammantaget är det tre personer som ansvarar för den snäva studie- och yrkesvägledningen (rektorn, biträdande rektor och karriärcoachen) för eleverna på vård- och omsorgsprogrammet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att rektorn inte har organiserat studie- och yrkesvägledningen så att den i alla delar sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen. Rektorn har till exempel inte tydliggjort och förankrat hur ansvaret för studie- och yrkesvägledningen är fördelat mellan berörd personal samt formerna för eller syftet med samverkan mellan dem.

Enligt rektorn är det han som är ansvarig för studie- och yrkesvägledningen på Curt Nicolin Gymnasiet och att han, tillsammans med biträdande rektorn, som genomför *studievägledningssamtal* med eleverna på vård- och omsorgsprogrammet. Vid tidpunkten för Skolinspektionens besök genomfördes *yrkesvägledningssamtal* med eleverna av yrkesläraren. Framöver kommer den så kallade karriärcoachen ta över ansvaret för *yrkesvägledningssamtalen*, uppger rektorn. Vidare uppger rektorn att eleverna kan uppfatta rollfördelningen av vem som arbetar med vad inom studie- och yrkesvägledningen som otydlig. Även lärarna poängterar i intervju att rollerna kring vem som gör vad i studie- och yrkesvägledningsarbetet är otydliga i dagsläget.

Rektorn uppger att det inte är tydligt uttalat från honom att lärarna ska arbeta med studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Rektorn uppger att det finns en plan för arbetet med studie- och yrkesvägledning som är framtagen av huvudmannen men att denna inte är implementerad. Planen för studie- och yrkesvägledningen tar framförallt sikte på den vida² studie- och yrkesvägledningen och i den beskrivs exempelvis att lärarna regelbundet ska arbeta med att utveckla elevernas valkompetens. Rektorn förklarar att det betyder att lärarna ska skapa situationer där eleverna i undervisningen ska tränas i att göra val och reflektera i undervisningen. Rektorn har inte förtydligat eller gett någon instruktion kring lärarnas arbete med valkompetens.

Av granskningen framgår att det saknas förutsättningar för samverkan mellan lärare och SYV-representanter. Rektorn har inte tydliggjort syftet med en sådan samverkan och det

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013), *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning, Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.*

finns inte heller några särskilda tillfällen för planering eller kompetensöverföring i frågor som gäller studie- och yrkesvägledningen. Lärarna berättar att de inte samverkar med SYV-representanterna och att de inte haft utrymme att diskutera studie- och yrkesvägledning vid sina arbetslagsmöten. "Det är mer informationsmöten än diskussionsmöten som vi har en halvtimme per vecka", säger lärarna. SYV-representanterna uppger att studie- och yrkesvägledningen är inarbetad i organisationen på skolan och att de därför inte pratar så mycket om det på möten.

Vad gäller samverkan med externa aktörer visar granskningen att det finns goda förutsättningar för detta bland annat inom ramen för programrådet och genom kontakter med branschen. Enligt rektorn är samverkan mellan skolan, företagen och styrgruppen³ en av skolans styrkor. Vidare uppger rektorn att det är tydligt i yrkeslärares uppdrag att hon ska arbeta med studie- och yrkesvägledning tillsammans med skolans samarbetspartners. Samverkan med externa aktörer sker också regelbundet inom ramen för undervisningen, dels genom studiebesök och dels genom besök av externa föreläsare. Yrkesläraren uppger i intervju att eleverna kontinuerligt får träffa de yrkeskategorier som de pratar om i undervisningen.

Granskningen visar att det inte skett någon särskild kompetensutvecklingsinsats när det gäller studie- och yrkesvägledning. SYV-representanterna uppger att de inte har gått några specifika kurser om studie- och yrkesvägledning utan att de får kompetensutveckling via sitt arbete med branschen eller när de besöker eleverna under deras arbetsplatsförlagda lärande (APL). Rektorn berättar att han inte sett något behov av kompetensutveckling hos lärarna, men att han dock erbjudit sig att informera lärarna om studie- och yrkesvägledning om de haft behov av det. Lärarna uttrycker i intervju att de saknar kompetens inom studie- och yrkesvägledning. Någon lärare har på eget initiativ skaffat sig kunskaper men utöver det är det ingen av lärarna som erbjudits någon kompetensutveckling. En studie- och yrkesvägledare som kan ha kompetensutveckling med personalen hade varit önskvärt, uppger några av lärarna. Rektorn uppger att SYV-representanterna inte använts som en resurs för att kompetensutveckla lärarna, utan att de pratar om vägledning när faktiska frågor kommer upp.

Det framgår av granskningen att studie- och yrkesvägledningen inte utvärderats eller följts upp inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorn uppger att det inte finns något specifikt område om studie- och yrkesvägledningen i det systematiska kvalitetsarbetet. På frågan om hur målet om att alla elever ska få den likvärdiga studie- och yrkesvägledning som beskrivs i planen följs upp svarar rektorn att det inte sker någon uppföljning mer än om eleverna är nöjda med sin studie- och yrkesvägledning. Rektorn berättar att detta arbete ska systematiseras framöver.

Läraren som undervisar i yrkesämnena berättar att hon är trygg i sin roll att leda eleverna framåt i deras studie- och yrkesval och att hon tar på sig "SYV-kappan" när eleverna behöver studie- och yrkesvägledning. Enligt yrkesläraren finns det två viktiga uppgifter

³ Består av chefer från olika branschverksamheter.

med studie- och yrkesvägledningen, dels att förbereda eleverna för yrkeslivet och dels att informera dem om vilka högskoleutbildningar det finns. Yrkesläraren berättar också att eleverna tidigt i årskurs 1 får träffa företrädare från vårdbranschen i syfte att de ska få med sig ett vårdperspektiv i undervisningen. I sin undervisning brukar yrkesläraren utgå från olika case eftersom eleverna då får en inblick i vilka yrken och professioner som finns inom vården. Syftet med det är att eleverna ska finna sina framtida yrken. Yrkesläraren berättar också att hon och eleverna diskuterar vilka olika vägar som eleverna kan ta till sitt framtida yrke.

De intervjuade lärare som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen beskriver olika exempel på vad de anser är studie- och yrkesvägledning i undervisningen. I ämnet samhällskunskap får eleverna exempelvis möjlighet att reflektera över sin framtid när momenten *privatekonomi* och *arbetsmarknad* behandlas. Undervisningen kopplas till olika utmaningar som eleverna kan möta i framtiden, bland annat har de diskuterat kollektivavtal och arbetsmarknadens parter i detta sammanhang, berättar läraren. I ämnet svenska beskriver läraren att eleverna fått till uppgift att skriva debattartiklar och att de i samband med det ges möjlighet att reflektera över exempelvis löner och yrkesstolthet inom vården. Vidare berättar lärarna att det varit en utmaning för dem med "infärgning" i vissa kurser eftersom eleverna på vård- och omsorgsprogrammet läser tillsammans med elever som går på andra program på skolan. Lärarna berättar att undervisningen därför organiserats så att eleverna läser "vård-engelska" där de till exempel får lära sig olika facktermer och "vård-matematik" där eleverna arbetat med läkemedelsberäkning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid vård- och omsorgsprogrammet vid Curt Nicolin Gymnasiet i viss omfattning tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen. Det finns flera exempel på att lärarnas undervisning genomförs i syfte att ge eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval. Granskningen visar dock att flera viktiga förutsättningar för arbetet saknas, exempelvis en tydlig arbetsfördelning som är känd bland berörd personal, en samverkan mellan lärare och SYV-representanter samt ett tydligt syfte med denna. Skolinspektionen vill också poängtera vikten av att det är tydligt för eleverna vem de ska vända sig till i frågor som rör studie- och yrkesvägledning. För att eleverna ska få sammanhang och kontinuitet i sin studie- och yrkesvägledning behöver arbetet utvecklas.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på vård- och omsorgsprogrammet. I detta ingår att se till att det skapas förutsättningar för arbetet avseende bland annat en tydlig arbetsfördelning, kompetensutveckling, en samverkan mellan lärare och SYV-representanter samt att studie- och yrkesvägledningen följs upp inom det systematiska kvalitetsarbetet.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.⁴ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Granskningen visar att rektorn och lärare har en bild av elevernas studiesituation, deras ambitioner, mål och framtidsplaner men att denna bild sällan används för att identifiera deras behov av studie- och yrkesvägledning. Granskningen visar också att det inte har skett några övergripande insatser utifrån elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Rektorn får information om elevernas behov när han är i kontakt med det elevutskott i elevstyrelsen som bland annat arbetar med studie- och yrkesvägledning. Rektorn tillägger att han även får information om elevernas behov av biträdande rektorn. När det kommer till kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning sker inte detta systematiskt, enligt rektorn.

Lärarna pratar med eleverna för att få reda på vilken studie- och yrkesvägledning som eleverna behöver och utgår från att de tar kontakt med dem om de behöver hjälp kring studie- och yrkesvägledning. Lärarna uppger vidare att de genom att löpande stämma av vad eleverna vill bli i framtiden, både i undervisningen och på mentorstid, kan anpassa studie- och yrkesvägledningen till deras behov.

Eleverna berättar att lärarna har fokus på det eleverna vill göra i framtiden och att lärarna försöker vidga deras vyer. Vidare berättar eleverna att de löpande har samtal med sin yrkeslärare om sina ambitioner och mål, både enskilt och under lektionstid. Eleverna berättar också att de, i enskilda samtal med yrkesläraren, ibland pratar om vägledning och att de senare kan prata i klassen om vad som krävs för olika yrken.

När det gäller elevernas möjlighet att utveckla kunskaper om sig själva uppger både rektorn och SYV-representanterna att de på skolan arbetar med något som de kallar för den *reella kursplanen*. Enligt rektorn handlar det bland annat om olika förmågor som lärarna ska arbeta med i undervisningen, och i det arbetet finns studie- och yrkesvägledningen med. Det viktigaste är att lärarna utvecklar självständiga och tänkande elever, berättar rektorn.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och berörd personal inte i tillräcklig omfattning säkerställer att den vida studie- och yrkesvägledningen utgår ifrån elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning analyseras inte systematiskt och det

⁴ Se fotnot 1

saknas därmed en bedömning av vilka kunskaper eleverna behöver tillföras för att kunna hantera frågor kring val av framtida studier och yrken.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning behöver kartläggas, för att rektorn ska kunna säkerställa de organisatoriska förutsättningar som behövs för arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen. Rektorn behöver också säkerställa att lärarna kontinuerligt identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och anpassar studie- och yrkesvägledningen i undervisningen utifrån behoven.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁵ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Av granskningen framgår att det inte finns några mål uppsatta för arbetet med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevers val av studier och yrken. Rektorn säkerställer inte heller att studie- och yrkesvägledningen förmår att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar avseende framtida studie- och yrkesval.

Rektorn uppger att det är en utmaning att bryta de begränsningar som eleverna har med sig hemifrån. Det finns trots det inte några riktade insatser för att ge eleverna möjlighet att göra studie- och yrkesval utan att begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund. Rektorn beskriver att skolan tar hjälp av företagen under elevernas APL, för att exempelvis bryta könsmonster inom vården, eftersom eleverna där får en bild av hur olika yrken fungerar. Många elever ändrar sin uppfattning under utbildningens gång med det är ingenting som skolan följer upp, tillägger rektorn.

I flertalet intervjuer framkommer att de på skolan arbetar med ett så kallat *genusmål*. Målet innebär att de arbetar för att få fler killar att välja vård- och omsorgsprogrammet berättar rektorn. Arbetet riktar sig dock mot blivande elever och inte de eleverna som redan går på skolan. På frågan hur skolan arbetar med de elever på vård- och omsorgsprogrammet som gjort otraditionella val svarar SYV-representanterna att de inte känner till hur de på skolan arbetar med det. "Vi pratar inte så mycket om det utifrån kön,

⁵ Se fotnot 1

vi gör ingen skillnad utan vi vill att eleverna ska välja efter intresse”, säger SYV-representanterna.

Av granskningen framgår att lärarna arbetar med att utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar inom undervisningen. Lärarna ger exempel på hur de i undervisningen vidgar elevernas perspektiv och utmanar dem. Exempelvis har eleverna, i samband med ett statistikprojekt i ämnet matematik, tagit fram olika sorters statistik där skillnaderna mellan män och kvinnor i vårdyrken blev tydliga, ”vilket gav eleverna en tankeställare”, berättar läraren. Eleverna har också diskuterat socioekonomiska skillnader utifrån Hans Roslings statistik samt utifrån #metoo. Även i ämnet samhällskunskap har vissa elever fått reflektera över frågor som rört begränsningar i studie- och yrkesval. Det har dock handlat om enskilda uppgifter till de elever som är klara med andra uppgifter, berättar läraren. Vidare betonar lärarna vikten av att känna till vilka mål eleverna har, bland annat för att kunna motverka sociokulturella skillnader. Lärarna berättar att det är deras uppgift att motivera de elever som kommer från hem utan studiebakgrund framåt. Arbetet är dock inte organiserat på ett sådant sätt att det sker på ett medvetet och strukturerat sätt för att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval.

Granskningen visar att lärarna inte fått någon kompetensutveckling kring hur elevernas föreställningar om kön, social eller kulturell bakgrund påverkar studie- och yrkesval. De kunskaper lärarna inhämtat om vad som påverkar elevernas studie- och yrkesval har de skaffat sig utifrån eget intresse och på eget initiativ.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i viss omfattning ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som kan vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval, men att det saknas ett medvetet och strukturerat arbete inom området. Granskningen visar också att viktiga förutsättningar saknas, till exempel riktlinjer för arbetet och kompetensutveckling för lärarna. Därmed finns det risk för att studie- och yrkesvägledningen, inte i tillräcklig omfattning, verkar kompensatoriskt och förmår vidga elevernas perspektiv, så att alla elever ges samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön, social eller kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt att följa upp lärarnas arbete inom området.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁶

Granskningen visar att huvudmannen inte i tillräcklig omfattning skapat rutiner för att planera, följa upp och utveckla arbetet med studie- och yrkesvägledningen.

Huvudmannen har inte heller i tillräcklig omfattning konkretiserat vad de nationella målen innebär för verksamheten på Curt Nicolin Gymnasiet.

Huvudmannen har påbörjat ett arbete med att planera och utveckla arbetet med studie- och yrkesvägledningen genom utformningen av en plan för arbetet med studie- och yrkesvägledning. Planen anger målet: *Alla elever på Curt Nicolin Gymnasiet ska få en likvärdig studie- och yrkesvägledning*. Planen innehåller även två strategier: *Kontinuerligt erbjuda eleverna valsituationer som utvecklar deras självkännet och utmanar eleven i ett framtidsperspektiv* och *Kontinuerlig och långsiktig kontakt mellan skola och arbetsliv* samt aktiviteter kopplade till respektive strategi. Till exempel ska lärarna arbeta med att utveckla elevernas valkompetens kontinuerligt. Huvudmannens representanter uppger att planen är ett arbetsmaterial och att den inte är implementerad ännu. Det är ett arbete som vi ser över, berättar huvudmannens representanter.

När det kommer till frågan om huvudmannen kartlagt elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på vård- och omsorgsprogrammet berättar representanterna att tjänstefördelningen är gjord utifrån vad eleverna behöver i undervisningen och under APL. Skolinspektionen har dock inte tagit del av någon kartläggning eller analys av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

På frågan hur studie- och yrkesvägledningen ingår i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete uppger huvudmannens representanter att det ingår genom uppföljning av vad eleverna gör efter gymnasiet, om de jobbar eller studerar. Detta diskuteras och efterfrågas av huvudmannen, säger representanterna. Någon uppföljning eller utvärdering av hur studie- och yrkesvägledningen bedrivs inom undervisningen har inte gjorts. Vidare har huvudmannen följt upp studie- och yrkesvägledningen "i resonemang vid sittande bord i styrelsen" men det har inte dokumenterats i det systematiska kvalitetsarbetet. "Vi behöver göra uppföljningen av studie- och yrkesvägledningen på ett mer systematiskt och skriftligt sätt än vad som gjorts hittills", säger huvudmannens representanter. Huvudmannens representanter uppger också att huvudmannen ska följa upp målet kring att alla elever får en likvärdig studie- och yrkesvägledning framöver samt att de ska följa upp den ansvarsfördelning gällande studie- och yrkesvägledningen som finns på Curt Nicolin Gymnasiet i dagsläget. Vidare ska huvudmannen även utvärdera om

⁶ Se fotnot 1

tilldelningen av studie- och yrkesvägledning på vård- och omsorgsprogrammet är tillräcklig för att möta elevernas behov.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen till viss del ger rektorn förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledningen på skolenheten.

Huvudmannen har tagit fram en handlingsplan för skolans arbete med studie- och yrkesvägledning, som bland annat innehåller en tänkt arbetsfördelning. Planen behöver dock göras känd och implementeras inom organisationen. Arbetet med studie- och yrkesvägledning följs inte på ett tillräckligt systematiskt sätt upp eller utvärderas av huvudmannen. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kartläggs och analyseras inte heller. Huvudmannen saknar därmed underlag för bedömning av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på skolan och vilka förutsättningar som eventuellt saknas, till exempel vad gäller resursfördelning. Skolinspektionen vill också poängtera vikten av att eleverna har tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att implementera huvudmannens plan för arbetet, att följa upp och utvärdera arbetet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet samt säkerställa att eleverna har tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 27 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de 4 identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Roland Fallström

Enhetschef
Signerat av: Roland Fallström

X Jenny Bergman

Föredragande
Signerat av: Jenny Bergman

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkänedom och förmåga till studieplanering,

- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,

- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]
- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och

sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,

- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.⁷

⁷ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:
Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på vård- och omsorgsprogrammet. I detta ingår att se till att det skapas förutsättningar för arbetet avseende bland annat en tydlig arbetsfördelning, kompetensutveckling, en samverkan mellan lärare och SYV-representanter samt att studie- och yrkesvägledningen följs upp inom det systematiska kvalitetsarbetet.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:
Rektorn behöver se till att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning behöver kartläggas, för att rektorn ska kunna säkerställa de organisatoriska förutsättningar som behövs för arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen. Rektorn behöver också säkerställa att lärarna kontinuerligt identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och anpassar studie- och yrkesvägledningen i undervisningen utifrån behoven.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:

Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt att följa upp lärarnas arbete inom området.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:

Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att implementera huvudmannens plan för arbetet, att följa upp och utvärdera arbetet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet samt säkerställa att eleverna har tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: